Cengiz Dağcı

Üşüyen Sokak

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 346
EDEBÎ ESERLER: 179

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-808-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1972, Varlık
2. Basım: 1997, Ötüken
8. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Cengiz Dağcı; 9 Mart 1919 tarihinde Kırım'ın Yalta şehrinin Gurzuf köyünde doğar. Çocukluğu kıtlık, yoksulluk, Rus emperyalizminin zulmü ve büyük baskılar altında geçer. İlkokulu köyünde, ortaokulu Akmescit'te bitirir. Kırım Pedagoji Enstitüsü ikinci sınıfında iken İkinci Dünya Savaşı çıkar. 1941'de Ukrayna cephesinde Almanlara esir düşer. Almanların yenilmesi üzerine esir kampından kurtularak müttefik devletler safına sığınır. 1946'da Londra'ya yerleşir. İngiltere'deki hayatı da hiç kolay olmaz; bir taraftan yazarken en vasıfsız ve ağır işlerde çalışmak zorunda kalır.

"Türkçe bana anamın konuştuğu dil" diyerek yazı dili olarak Türkçeyi kabul eder. Türkiye Türkçesindeki ilk kitabı 1956 yılında Varlık Yayınları tarafından yayınlanan Korkunç Yıllar'dır. Yaşar Nabi ile mektuplaşarak tanışan Dağcı, eserlerini de posta yolu ile gönderir. Soğuk savaş şartlarının siyasi etkilerinin hissedilmesi, Sovyetler Birliği'nin sol entelijansiya ile kurduğu ilişkiler ve fikir hayatımızdaki çatlamalar yazarı yalnızlaştırmak üzereyken, Ötüken Yayınevi ile tanışır. Ötüken Yayınevi vasıtasıyla yirmiden fazla kitabı Türk okuyucusuyla buluşturur.

Dağcı Türk edebiyatının büyük yazarları arasındadır. Romanlarında Kırım Türklerinin yaşadığı acıları hüzünlü ama berrak bir üslupla aksettirir. Kitapları yıllarca elden ele dolaşır. Kırımla olan ilgisini hiçbir zaman koparmaz ve Kırım Türklerinin vatanlarına dönüşlerini anlatmayı ihmal etmez. Hatıralarında "Ben yalnızca Kırım'ın yazarı değilim ama Kırım'ın faciasını bütün gerçeği ve içtenliğiyle yalnız ben yazabilirdim" der. Hayatının son yıllarında içerisinde bulunduğu muhitteki karakterleri ele alan hikâyeler de yazar.

En büyük destekçisi savaş sırasında Polonya'da tanıştığı ve 1998 yılında kaybettiği kıymetli eşi Regina Hanım olur. Aralarında Yazarlar Birliği'nin ve İlesam'ın yılın yazarı, Türk Ocakları'nın üstün hizmet ödülü de olmak üzere sayısız ödül alır. En son 21.03.2011 tarihinde Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen "Türk Dünyasında Zirve Şahsiyetler: Cengiz Dağcı" sempozyumuyla yazarlık macerası ele alınan Cengiz Dağcı, 22 Eylül 2011 tarihinde Londra'nın Soutfields bölgesindeki evinde saat 12:30 sıralarında vefat etti. Dağcı'nın vefatı üzerine

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Ukrayna Devleti nezdinde yaptığı görüşmelerle 70 yıldır ayrı kaldığı Kırım topraklarına gömülmesi için izin alındı. Dağcı'nın cenazesi 1 Ekim 2011 Pazar günü, Akmescid'e 100 kilometre uzaklıktaki Yalta bölgesine bağlı Kızıltaş köyünde defnedildi.

Cengiz Dağcı'nın Eserleri;

Romanları; Onlar Da İnsandı, Korkunç Yıllar, Yurdunu Kaybeden Adam, İhtiyar Savaşçı, Benim Gibi Biri, Üşüyen Sokak, Ölüm ve Korku Günleri, Biz Beraber Geçtik Bu Yolu, Dönüş, Yoldaşlar, O Topraklar Bizimdi, Badem Dalına Asılı Bebekler, Anneme Mektuplar, Regina

Tarihi Romanı; Genç Temuçin

Hikâyeleri; Bay Markus'un Köpeği, Bay John Marple'in Son Yolculuğu, Oy, Markus, Oy!, Rüyalarda: Ana ve Küçük Alimcan

Denemeleri; Ben ve İçimdeki Ben (Yansılar'dan Kalanlar), Yansılar 1, Yansılar 2, Yansılar 3, Yansılar 4

Hatıratı; Hatıralarda Cengiz Dağcı

Birinci Bölüm

I.

Önce çekmecede sakladım ben bu hikâyeleri; ama zihnimi kurcalayıp durdu hep. Tam üç gün kaldı çekmecede gözlerimin önünden silinmedi gene. Ceketimin eteğiyle başımı örttüm arada - ceketimin karartısında bu hikâyelerin cümle kırıntılarını gördüm. Kırıntılar bazan birleşti; birleşip garip bir şekle girdi- uzun ve yassı; parlak ve kaygan- yılan değildi ama ben gene yılan sandım. Musluk suyunda ellerimi yıkarken avuçlarım içinde yılan görür gibi oldum. Üç gün ellerime bakmadım; çoğun ceplerimin içine sakladım. Üç gün kitap ve gazete okumadım, üç gün ekmek yemedim -razıyım bütün bunlara; yeter ki geceleyin kendimden geçeyim; gün ışımasın karanlık gecelerin ortasında; deniz, kendi derinliklerinde sakladığı tüm balıkları kıyıya atmasın; balık leşleri içine gömülüp boğulmayayım; söğüt dallarından yılanlar sarkmasın çimenlere; kabare kızları âvize ışıklarında kızgın maşalarla kendi meme başlarını yakmasınlar gözlerimin önünde; lâpa lâpa karlar kızıl kızıl düşmesin kirpiklerimin üstüne.

Sonra -bir gece herşey gözlerimden siliniverdi. Kanepe üstünde düşüncesiz ve kaskatı yattım, bilmem ne zamana dek. Ömrümün sona erdiğini sanıyordum. Ama yaşam büyük bir bilinmezmiş meğer; bilmiyordum. Hikâyeleri yazıp bitirdiğim gün gözlerim çözüldü: Çevremde herşeyi belirgin, asıl renk ve şekilleriyle gördüm. Ama uzun sürmedi

bu- hikâyeleri çekmecede sakladığım gün gene işkence başladı benim için. Saklamamalıydım. Yırtıp atmalıydım. Yakmalıydım daha iyi. Ama yakamazdım. Bu hikâyeler benim hikâyelerimdi. Hikâyeleri yakmak, kendi kendimi yakmak gibi bir şey olurdu. Bu yüzden sakladım. Üç gün üç gece kaldı çekmecede; çekmeceden çıkarıp masa üstüne koydum. Bakmamaya zorluyordum kendimi. Görmemek, okumamak için yazı masamı kara bir battaniye ile örttüm; ama zihnim gene rahat edemedi. Sonunda ben bu hikâyeleri masa üstünden alıp bir küpün içerisine sokuşturdum ve küpü yarı karanlık dehlizin öbür ucunda olan helânın arka duvarıyla komşu evin arka duvarı arasındaki kör bir araya girip sakladım.

Dar, rutubetli, pis kokulu bir yerdi. Şişman bir kişi giremezdi oraya; ama ben girdim, cılız bir adamım ben. Paslı çemberler, saç borular ve tozlu şişelerle tıklım tıklım ara. Örümcek ağlarıyla bağlanmıştı herşey birbirine. Örümceklerin beni de lüzumsuz eşyalara bağlayacaklarını sandım, korktum. Ama içerisinde hikâyelerim saklı küpü ayaklarım dibindeki deliğe sokuşturunca korkum dağıldı ve örümcek ağlarından sıyrılıp dar aradan çıkınca da bütün cılız vücudumda hoş bir gevşeme ve hafiflik hissettim.

Sırtımı helânın ahşap duvarına dayayıp durdum öyle uzun bir süre. Düşünmüyordum hikâyeleri. Mutluydum. Helâ, içime rahatlık getiren, zihnimi yatıştıran sevimli bir yer olmuştu benim için. Ama günler geçtikçe gene hikâyeler gelip takılıyorlardı aklıma. Geceleyin karnımda bir sancı başlıyordu - kendimi tutuyor, helâya girmiyordum. Ama bir gün giriverdim. Başım ellerim arasında, uzun bir süre hikâyelerimi düşündüm: Komşu çocukları dar araya girip hikâyeleri bulmuşlarsa...

Bulmuşlarsa hikâyeleri yırtıp atmışlardır; cam küpe duru sularda tuttukları iribaşları doldurmuşlardır; şimdi

ben burada hikâyelerimi düşünürken çocuklar cam küpün içerisinde yüzen iribaşlara bakıyorlardı.

Hikâyelersiz edemiyecektim. Hiç olmazsa bıraktığım yerde olduğuna emin olmam gerekiyordu.

Dar araya girip hikâyeleri aramaya koyuldum.

Eğilerek ayaklarımın dibindeki paslı çemberler arasına soktum elimi. Parmaklarım yumuşak, az ılık bir maddeye battı. Ayaklarımın dibinden iğrenç bir koku çıkıyordu. Elime bir parça keçe geçtiğini sandım önce; ve hemen çekip çıkardım. Yarı karanlıkta elimin içinde çürümek üzere büyük bir fare görünce düşünmeksizin duvara çaldım. Duvardan toz, kuru kireç ve gebermiş fare leşi parçaları çarptı yüzüme. Paslı teneke ve kuru-çürük ağaçlar kırılıyordu ayaklarım dibinde. Herşey çürüyordu burada! Hikâyelerim de, uzun bir süre burada kalırsa, çürüyeceklerdi muhakkak.

Komşu çocukları esti gene aklıma. Onların hikâyelerimi bulup yırtmalarını, cam küpe duru sularda tuttukları iribaşları doldurmalarını tercih ediyordum artık; yalnız hikâyelerim burada kalmasınlardı. Gene küpü aramaya koyulmuştum ki, helâya birinin girdiğini duydum. Soluk soluğaydım. Adamın helâdan çıkmasını bekliyordum. Beklerken yarı karanlıkta küpü görür gibi oldum. Tam ayağımın dibindeydi. Gözlerim alabildiğine açık, esrimeyle bakıyordum küpe. Baktıkça küp büyüyordu; benim sakladığım küpten çok daha büyük, belki de on litrelik bir kavanoz oluyordu gözlerimde. Kaldırmak istiyordum. Yalnız helâdaki şu adam... Çıkıp gitmişti de haberim olmamıştı.

Eğilerek küpü kaldırdım usulca. Ağırdı. Ağırlığıyla beni de ayaklarımın dibindeki paslı ve çürük eşyalar arasına çekiyordu. Aradan çıkıyordum ki, gene helâdaki adam geldi aklıma: Beni burada bu küple görürse kimbilir nasıl bir gözle bakar; pılı pırtılar arasında bir şeyler arayışıma kimbilir ne derdi içinden. Doğrudan doğruya, "Adam, ne işin

var senin burada?" diye sorsa. Sormaz mıydı? Sorabilirdi elbet.

Hoş, sorsundu. Ben çekingen bir kişi değilim; sorusuna dosdoğru bir cevap verirdim. "Hikâyelerimi saklamıştım; ama görüyordum ki, helânın dibindeki fareler delikler deşip bu araya giriyorlar; hikâyelerimi emniyetli ve güvenilir bir yere götürüp saklamak istiyorum" derdim.

Nereye?

"Ben, Galina Şubert'in apartmanında oturuyorum şimdilik; hikâyelerimi götürüp orada bir yerde saklamak istiyorum," diyemezdim. Hele adam hiç tanımadığım bir kişiyse inanılır bir yalan uydurmam gerekecekti. Ama niçin yalan? Küpün içerisindeki yazı tomarını çıkarıp adama uzatamaz mıydım? "İşte, bunların burada kalın fareler tarafından kemirilmesini istemedim; eminim, sen de istemiyorsundur," diyemez miydim?

Dememe gereksinme yoktu; çoktan çıkıp gitmişti adam.

Helâdan hayli uzaklaşınca küpün ağırlığı üzerine düşünmeye başladım. Bu küp, benim içerisinde hikâyelerimi sakladığım küp müydü?

Apartman girişine doğru yürüdüm, hâlâ düşünceli.

2.

Akşam olmuştu. Avlu kapısı dibinde iki adam duruyordu. İkisi, sırtlarını kapıya dayamış, ellerinde tuttukları gazeteden beraberce kısa bir haber okuyorlardı yarı karanlıkta. Savaş haberiydi okudukları. Kısa şekilde ve sütunların alt kesimlerinde veriliyordu çoğun önemli olay ve anlamlarla yüklü haberler. Önemli haberleri sütun diplerinde aramayı bugünlerde değil çok yıllar öncesi âdet edinmişti insanlar. Oysa gazetelerin insanlara iletmesi gereken ne çok olaylar olup geçiyordu bu şehirde. İtler kuduruyordu;

çirkef lâğımları tıkanıp sokaklara pislikler taşıyordu; ölümler, kazalar, intiharlar; ama muhabirlerin haberleri bile olmuyordu. Belki oluyordu. Belki değil yüzde yüz oluyordu, ama kim kime!

Kapı dibinde durup gazete okuyan adamlardan biri benden yana seslendi:

- Arkadaş! Hıyar turşusu mu götürüyorsun eve?

Adam, demincek içimden geçenleri duymuş muydu ki; ilgileniyorlardı demek insanlar birbirleriyle. Ama adamın sesinden benimle ilgilendiğini değil, bir şeyden kuşkulandığını sezinler gibi oldum. Benim kim olduğumu bilmek istiyor galiba, diye düşündüm.

Niçin doğrudan doğruya "kimsin?" diye sormuyor. Ya sorarsa... Ama niçin soracakmış? Ne hakla?..

Gizli polis ise, sen istediğin kadar haksız olduğunu açıkla kendisine; fotoğraflı ve şef tarafından imzalı belgesini göstererek hak sahibi olduğunu tanıtlar sana.

Adam bana bakıyordu. Bana doğru yürümeye başlarsa sorusunu cevaplandırmam gerekecek.

- Rakımız var, dedi adam, olduğu yerden - şu kavanozun içerisindekiler hıyar turşusuysa...

"Değil beyim, değil! Niçin hıyar turşusu olsun? Kimsesiz bir adamım ben. Kavanoz dolusu hıyar turşusunu odama götürüp ne yapacağım?"

- Gelin canım, çekinmeyin bizden. İyi yürekli bir adama benziyorsunuz. Birkaç gün önce yerleşmişsiniz bu eve; öyle mi?

Biliyor demek. Gözleri ellerim arasında tuttuğum küpte. Küpün içerisinde gizli evrak saklı olduğunu sanıyor. Ne demeliyim?

Bir şeyler daha soruyor adam; duymuyorum. Ama dinlemeliyim; dediklerini duymalıyım; üstelik konuşmalıyım da!

- Askere çağrılmadınız mı henüz?

"Evet bir şeyler söylemeliyim..."

- Hasta mısınız?

"İşi oluruna bırakmam lâzım."

- Arkadaş...

- Enstitü öğrencisiydim...

- Bizden korkma arkadaş. Biz de...

- Korkmuyorum. Enstitü bir hafta öncesi kapatıldı. Çağrılacağım günü bekliyordum.

- Çağırmalarına vakit kalmaz belki.

Öteki adam da bana doğru yürüdü.

- Savaş haberlerine şöyle bir göz attık gazetede.

- Ne yazıyorlar?

- Güney şehirlerine havadan hücumlar devam ediyor; düşmanın hava kuvvetleri büyük kayıba uğratılmış...

- Bırak canım! Savaş üzerine konuşma zamanı değil şimdi. Hem gazete haberleri çok saçma bugünlerde. Çıt çıkmazken bakarsın alârm düdükleri çalmaya başlar. Arkadaş da ekmek ve turşuyla sessiz geçen günü uğurlamak için gidiyor odasına. İyisi mi üçümüz bir araya gelip şu şişenin dibine darı ekelim!

Gene benden yana dönüyor adam:

- Siz ne dersiniz arkadaş? İçki bizden, siz ise...

- Yiyecek falan yok bende.

- Ya kavanozun içindekiler?

- Küp boş.

- Boş mu?

- Boş.

- Boş küpü ne diye odanıza götürüyorsunuz?

- Hiç. Helânın gerisindeki dar arada buldum. Bir işe yarar diye...

Adam dönüp arkadaşına baktı; sonra, az kuşkulu, biraz da acımaklı bir bakışla süzdü beni.

Bakışından benimle fazla konuşmak istemediğini anlı-

yordum. Eğilerek küpü yere yerleştirdim. Başım öne düşük, uzun bir süre baktım küpe.

"Niçin gerçeği söylemiyordum adama? Gizliyecek ne vardı sanki bu küpün içerisinde? Hikâye! Sadece hikâye! Hem basbayağı hikâyeler! Basbayağı oldukları için mi? Hikâyeler değil, bizim yaşadığımız hayattı basbayağı bir hayat... Anlardı seni! Ne duruyorsun orada? Konuş, bir şeyler söyle! Seninle birlikte odana girip rakı içmek istiyor adam; çene çalmak, biraz açılmak istiyor!.. Suç mu yani? Kof bir adamsın sen. Belki hastasındır. Konuş. İnsan insansız edemez. Hele sen!.. Issız bir köşeye sıkıştırılmış senin gibi birinin herkesten çok ihtiyacı var dostluğa. Ya gizli polis ise... Olsun; gene konuş. Ama... o konuşmayacak seninle. Bak hele; kesmiş ilgisini. Gözlerini ayağım dibindeki küpe yapıştırmış, bakıyor öyle. Ne düşünüyor acaba? Küpün içerisindekilerin ne olduğunu söyleseydin yüzüne takdirle bakacak belki. Şimdi merak ediyor sadece: Küpün içerisinde turşu değilse nedir? diye. Yaklaşıp elini küpün içine sokuverse... Keşke sokuverse! Ama yaklaşmaz. Sormaz bile. Niçin sorsun? Adamın yüzüne dik dik bakışını görmediğini mi sanıyorsun? Rakıya çağırdı seni; bir dert ortağı bulduğunu sandı; sense bir yankesiciye bakar gibi baktın adamın yüzüne ve kendi nahoş ruhun onun pençesi altında ezilip ufalanınca da adamın seninle ilgilenmesini umuyorsun. Def ol! Kovuğuna gir! İnsanların gözlerinden kaybolup git, görmesin seni hiç kimse; sen de hiç kimseye görünme!.."

Taş kesilmiştim sanki. Bedenimi kaplamış katılığı gevşetip ayağımın dibinde duran küpe eğilemiyordum bir türlü. Adam az daha bana yaklaşmıştı. Ama düşünmüyordum onu. Yok gibiydi - oysa adamın yüzündeki şaşkınlık tamamen dağılmış; garip bir acımayla bakıyordu bana.

Neden sonra yavaş bir sesle:

- Çok zayıflamışsın, arkadaş, dedi.

Fakat gözlerimi yüzüne kaldırdığım zaman gene de şahsımdan çok ayağımın dibindeki küple ilgilendiğinin farkına vardım. Gözlerini küpten ayırmıyordu.

- Gerçekten helânın gerisinde mi buldunuz bu küpü?

- Evet, dedim.

- Ve bir gereği olur diye odanıza götürüyorsunuz?

- Saçma bir davranış değil mi?

- Yok, değil. Savaş sona erince insanlar normal bir hayat yaşamaya başlayacaklar. Ev, bark, aile... Pazar ve bayram günleri... Normal bir hayat yaşayan insanlar için küpün de bir gereği olur elbet!..

"Lâfı gereğinden fazla sürdürdü. Beni aylağın biri; daha kötüsü, bir sapık yerine koyuyor galiba."

- Siz beni tanıyor musunuz? diye sordum, dosdoğru adamın yüzüne bakarak.

Adam irkilir gibi oldu. Geri çekilmek istedi; ama çekilmedi; tersine, iki adım daha atarak tam karşımda durdu.

- Yok sizi şahsen tanımıyorum. Neden?

- Neden ne?

- Neden sordunuz?

- Benimle dert ortağı gibi konuşuyorsunuz da.

- İnsanız.

- İnsansak?

- Kızmayın, canım; ben sizi gücendirmek istemedim.

Gözleri şimdi gene dalgındı ve yüzünde önceki acımalı bir ilgi belirmişti. Küpe baktı gene.

- Helânın gerisinde buldum dediniz de...

Susarak elini cebine sokuşturdu, iki kâğıt para çıkardı, kâğıt paraları bana uzattığı anda boğucu bir hava çarptı yüzüme.

- Buyur.

- Bu ne?

- Para. Çok değil... Hiç değilse yarınki gün üzerine kafa yormaz, geceleyin bir rahat uyursunuz.